

Varning för asiatisk skleros!

Av Tomas Larsson

Är det en ljusning som skymtas i öster? Är det hårt krisdrabbade Asien äntligen på väg tillbaka till tillväxt? Många kommentatorer, däribland IMF-chefen Michel Camdessus, har nyligen hävdats att de asiatiska krisekonomierna nått en vändpunkt. Och visst är det troligt att flera av de sårade asiatiska tigrarnas ekonomier repar sig en aning under Asienkrisens år två. Det förefaller dock sannolikt att "vändpunkten" närmast består i att det fria fallet utför har hejdats. Flera av de viktigaste krisekonomierna fortsätter att krympa eller uppleva nolltillväxt under 1999. Samtidigt är det dags att varna för att den så kallade återhämtningen är byggd på lösan sand.

I krisens spår väntade sig många att Asien skulle genomföra ett snabbt "systemsifte". Nu skulle det bli slut på den korrupsion och nepotism, och de neomerkantilistiska och nationalistiska regleringar, som bäddat för tigrarnas fall. I samband med den Internationella valutafonden IMF:s finansiella räddningspaket till

Thailand, Indonesien och Sydkorea ställdes också hårda krav på reformer avsedda att främja marknadsekonomi. I viss mån har dessa reformer genomförts, men det politiska motståndet mot de mera djupgående förändringar som betraktats som önskvärda har varit förvånansvärt hårt.

Den samlade bilden av Asien är hittills inte den man kunde förvänta sig med tanke på de häftiga ekonomiska stormar som hemsökt regionen sedan 1997. I många av länderna skjuts grundläggande ekonomiska reformer på en osäker framtid. Och i många avseenden går man i helt fel riktning. Reformprocessen präglas av osäkerhet. Det saknas en tydlig riktning. I Asien tas två steg framåt, och ett tillbaka. Även om situationen i många länder förbättrats, kvarstår betydande hinder för import, utländska investeringar, strukturrationalisering, privatisering av statsföretag, etc.

Förväntningarna på ett asiatiskt systemsifte

påminner om de förväntningar som många hade på Japan, sedan det landets finansiella bubbla punkterats i början av det innevarande årtiondet. Japan har hårdnackat lyckats skjuta strukturanpassningen framför sig. De tidiga löftena om förändring har ännu inte infriats. Som en konsekvens har världens näst största ekonomi helt stagnerat under 1990-talet, och den krymper sedan över ett år tillbaka i oro-väckande snabb takt.

Hur kan motståndet till reformer förklaras? Varför anpassar inte Japan och tigrarna sina ekonomier i en snabbare takt? Det finns två centrala förklaringsdimensioner:

Ideologi. I stora delar av Asien har nationalistiska och neomerkantilistiska argument med framgång anförts för att skjuta nödvändiga ekonomiska reformer på framtiden. Planer på privatisering av indonesiska statsföretag, försäljning av bankrutta sydkoreanska konglomerat till utländska företag och stiftandet av nya thailändska konkurs- och utmätningslagar är exempel på önskvärda åtgärder som sköts i sank under 1998.

Ekonomisk struktur. Ett av Japans och de asiatiska tigrarnas främsta särdrag är den extremt höga sparkvot – 30-40 procent av BNP – som är legio i regionen. En hög sparkvot har tidigare drivit på investeringar och tillväxt. Men en förutsättning för att ett högt sparande skall tjäna ett land väl på lång sikt, är att sparandet kanaliseras i en effektiv kapitalmarknad. I de krisdrabbade tigrarna har det funnits stora brister på detta område. Bankerna har varit dåligt reglerade och ofta agerat husbank åt familjer eller företagsgrupper. Företagen har vidare kunnat använda aktiemarknaderna till att mobilisera kapital, utan att behöva sprida ägande och inflytande till "utomstående".

Följden är att de sparade pengarna investerats oklokt. En hög sparkvot är inte av godo om kapitalet investeras i verksamheter som ger en internationellt sett låg avkastning, vilket på senare år varit fallet i tigrarna. Även om det internationella kapitalet flydde de så kallade

tillväxtmarknaderna i Asien under 1997 och 1998, så har länderna tack vare de höga sparkvoterna fortsatt att ha tillgång till inhemska spargrisar av ansevärd storlek. Dessa har man kunnat tömma i väntan på bättre tider. Förutsatt att sparkvoten förblir hög även framöver (och att sparare inte ges några större möjligheter att placera sitt kapital utanför landets gränser, som nu ofta är fallet), ger det tigrarna möjlighet att likt Japan undvika reformer.

Av stor betydelse är också det faktum att tigrarnas exportindustrier lyckats hålla exportinkomsterna uppe (även om det förväntade starka exportuppsvinget lyst med sin frånvaro). Eftersom importen kollapsat, har den bibehållet höga exporten resulterat i att tigrarna relativt snabbt och enkelt fått ett överskott i handelsbalansen. Detta överskott minskar i sin tur tigrarnas behov av att attrahera utländskt kapital, vilket även det ger tigrarna möjlighet att skjuta reformarbetet framför sig. Nämnas bör också att Thailand och Indonesien kunnat använda sig av landsbygden som en social "buffert". Friställda arbetare har kunnat återvända till jordbruket. Även detta har minskat trycket på politikerna för att reformera ekonomierna i syfte att återigen locka jobbskapande investeringar.

Det politiska motståndet mot förändring och strukturuomvandling hade troligtvis varit dömt att misslyckas, om det inte vore för det faktum att de ekonomiska strukturerna tycks ge tigrarna ekonomiska marginaler för att förfuska reformagendan. När det ekonomiskt önskvärda ställts mot det politiskt obekväma, har det senare ledet befunnits väga tyngst. Det finns en lång rad konkreta exempel på hur länderna skjuter strukturanpassningen framför sig genom att överge marknadsbaserade lösningar och principer. Bland dem förtjänar bl a följande att nämnas:

Kapitalkontroller. Malaysia införde i september förra året stränga kapitalkontroller. Kina har skärpt regleringarna rörande hanteringen av utländsk valuta dramatiskt. Thailand har inte formellt skärpt lagstiftningen, men i

realiteten har det blivit betydligt mycket svårare att föra ut kapital ur landet än det var före krisen.

Statliga stödköp. I Hongkong har myndigheterna gripit in för att hålla värdena på aktier uppe. I Japan och Malaysia tvingas statliga organ och fonder regelbundet att göra nationell "värnplikt" genom att stödköpa aktier.

Politiskt styrda banker. Peking har beordrat de redan tekniskt sett konkursmässiga statsägda bankerna att öka utlåningen till lika konkursmässiga statsföretag. Kuala Lumpur ger de malaysiska bankerna tydliga direktiv om vad som är lämplig tillväxttakt i utlåningen och till vilka områden utlåningen bör gå. Även den thailändska centralbanken har beordrat de privata bankerna att öka utlåningen med ett visst antal procent, trots att deras finansiella ställning redan är högst betänksam.

Keynesianism. Överallt i regionen ökar de statliga utgifternas andel av BNP. I Sydkorea, Thailand och Indonesien ligger de kring 5 procent av BNP. I Japan beräknas kostnaderna för statliga stimulanspaket och bankräddningsaktioner uppgå till 14 procent av BNP. Problemet är att samtliga de berörda länderna har notoriskt korruperade politiska och administrativa system. Statsmakterna är därför ännu mindre lämpade att fördela kapital än vad ländernas banker är.

I Bangkoktidningen *The Nation*, kallade chefredaktören nyligen keynesianismen för en "mar-dröm" och en ekonomisk "tvångströja": "Nothing is more nightmarish than to see corrupt and inefficient Thai bureaucrats dishing out money to employ people. The IMF's strait-jacket on more and more state spending to ride Thailand out of the deflationary situation must be loosened, otherwise this country will soon be overwhelmed by state bureaucracy and lose its most valuable entrepreneurial spirit in the private sector" (*The Nation* 18 januari 1999). Det finns en betydande risk att de asiatiska staterna kommer att tränga ut privata företag från de asiatiska kapitalmarknaderna. Japan bidrar

vidare till att sprida keynesianismen i övriga Asien genom att finansiera en så kallad "Asienfond" värd 30 miljarder dollar.

Handelshinder. Många av de asiatiska länderna försöker nu skydda sig från import. Tullar har höjts och planerna på regional frihandel ser mycket osäkra ut. I Kina har myndigheterna slagit till hårt mot den omfattande varusmugglingen, en mekanism som utsatt de skyddade inhemska, ofta statsägda, tillverkarna för ett visst mått av internationell konkurrens.

Japan är den stora boven i det asiatiska dramat. Medan USA och EU ökade importen från tigrarna under 1998, föll Japans import från flera av de krisdrabbade länderna dramatiskt. Exempelvis rasade den thailändska exporten till Japan med över 17 procent (mätt i dollar) från januari till september förra året, jämfört med samma period 1997. Detta beror inte bara på att Japans ekonomi försvagats, utan också på att Japan inte vill importera. Japans förre premiärminister Hashimoto gjorde häpnadsväckande uttalanden om att Japan – vars andel av den samlade asiatiska ekonomin överstiger 70 procent – minsann inte kunde förväntas hjälpa grannländerna genom att öka importen. "Japan is not so arrogant as to think it can play the role of locomotive for other countries", sade Hashimoto.

Ökad handel inom regionen hade kunnat accelerera den asiatiska reformprocessen – men den har inte tillåtits att göra så av mandarinerna som styr regionens i särklass tyngsta ekonomi. Faktum är att Japans import från grannländerna minskat sedan 1996. Det är i ljuset av detta beklämmande att Japan i december förra året 1) vid Apec-toppmötet vägrade att skriva på ett avtal för liberaliserad handel, och 2) beslutade att höja tullmurarna mot importerat ris.

Vad som tycks vara på väg att ske nu i Asien är att regionen lär sig att leva med marknader som inte fungerar. Situationen påminner mycket om Sverige och Europa vid årtiondets början. Man lär sig att leva med "krisen" – som därmed

upphör att vara en kris i ordets egentliga bemärkelse. Fast förtecknen är omvända: Väst-europa har lärt sig att leva med permanent tvåsiffrig arbetslöshet; Asien håller på att lära sig att leva med permanent (?) insolventa banksystem.

När Sverige drabbades av ekonomisk kris i början av 1990-talet, vidtogs snabbt kraftfulla åtgärder för att rensa upp i det finansiella systemet. Däremot har mycket litet gjorts för att få arbetsmarknaden att fungera bättre. Därför har Sverige – liksom stora delar av övriga Västeuropa – fått lära sig att leva med dynamiska och välståndsskapande finansmarknader, men sklerotiska och välståndsförstörande arbetsmarknader.

I Asien gör man tvärtom: man lär sig att leva med krisen i banksektorn, medan arbetsmarknaderna formellt sett ofta fungerar väl. Men den ineffektiva fördelningen av kapital – grundad i skyddade bank- och finanssektorer – kan givetvis också betraktas som ett sätt att finansiera en dold arbetslöshet, eftersom den skapar "sysselsättning" som inte är ekonomiskt försvarbar på lång sikt.

Asien håller nu på att lära sig att leva med de brister i den asiatiska "modellen" som krisen avslöjat. Eftersom reformerna av ekonomierna förhalas, kommer många av Asiens ekonomier att stagnera under de närmaste åren. I Japan har ekonomin växt med under 1 procent om året sedan 1992. Många av de krisdrabbade tigrarna befinner sig på en mycket lägre ekonomisk utvecklingsnivå än Japan och har en yngre befolkningsstruktur. De kan därför förväntas prestera något bättre. Men även BNP-tillväxt på 3 till 4 procent måste betraktas som relativ stagnation. Det innebär inte minst att tigrarna aldrig kommer att "hinna ikapp" Västeuropa och USA. Och svenska företag som förväntar sig en snabb återhämtning i Asien bör fundera över vad en långsammare allmänekonomisk utveckling skulle innebära för deras strategier.

Sprickorna i Asiens "Kinesiska murar" är fullt synliga. Men det betyder inte att de ideologis-

ka och ekonomiska barriärerna kommer att falla snart. De kan lika gärna fortsätta att sakta förfalla. Tyvärr är det senare ett inte helt osannolikt scenario. Om det förverkligas, så är det vi nu ser i Asien inte början på en ny tillväxtfas utan begynnelsen av en utdragen stagnationsfas.

Även i ett stagnerat Asien kommer det givetvis att fortsätta att finnas ljuspunkter: många företag som gör succé på världsmarknaderna; ett och annat land som gör bra ifrån sig i tillväxttabellerna; politiker som genomför löftesrika reformer, osv. Men den samlade bilden kommer trots detta att vara en av fortsatt asiatisk skörhet och rigiditet.

Japan är nyckeln till en lösning av Asiens nya utmaningar. Vad landet gör just nu är att exportera sin egen skleros till övriga Asien – genom att å ena sidan stänga asiatisk import ute, och å andra sidan pumpa in 30 miljarder dollar i en "Asienfond". Det är först om Japan på allvar börjar reformera sin ekonomi som övriga Asien kan förväntas komma i åtnjutande av en genuin ekonomisk renässans. Tyvärr är det få experter som tror att Japan kommer att genomföra några mera djupgående ekonomiska reformer under 1999. Systemskiftet i Japan är inställt. Mycket tyder på att övriga Asien nu i stora drag håller på att kopiera Japans misstag, om än med något större kompromissvillighet. Om den sklerotiska japanska "modellen" segrar i Asien under de närmaste åren, kommer det globala frihandelssystemet att utsättas för stora politiska påfrestningar, inte minst från protektionistiska krafter i USA och EU. Den japanska modellen kännetecknas av ett massivt överskott i handelsbalansen med resten av världen – ett överskott som är strukturellt betingat, och som ständigt förgiftar relationen med omvärlden. Ett "japaniserat" Asien lär ytterligare förgifta frihandelsdebatten under de närmaste åren.

Timbro har till uppgift att fördjupa diskussionen om det fria samhället och marknadsekonomin.

Timbro grundades 1978 och ägs av stiftelsen Näringslivets Fond.

Tomas Larsson är journalist bosatt i Thailand. Han är kolumnist i *Svenska Dagbladet*, korrespondent för *Business Asia*, och författare till boken *Asiens kris är inte kapitalismens* (Timbro 1998).

*För innehållet i denna rapport svarar författaren. Rätt att citera har den som uppger källan.
För ytterligare upplysningar: Timbro, Box 5234, 102 45 Stockholm, tel 08-587 898 00, fax 08-587 898 55
e-post: info@timbro.se. Alla rapporter finns i fulltext och med sökfunktion på www.timbro.se.*